

Symposium Taalbeleid in de Praktijk: Hoe Vlaanderen omgaat met meertaligheid

Samenvatting lezingen

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	3
Taal en diversiteit in Vlaanderen: Uitdagingen in de zoektocht naar een rechtvaardig en werkbaar beleid.....	3
Onderwijs	4
Hoe het Vlaamse lager onderwijs met meertaligheid omgaat.....	4
Hoe het Vlaamse secundair onderwijs met de thuistalen van haar leerlingen omgaat.....	5
Talenonderwijs in het secundair onderwijs: een rijke traditie onder druk?.....	6
Meertaligheid in het Vlaamse hoger onderwijs: enkel voor de bühne of ook achter de schermen?	7
Hoe het Vlaamse onderwijs omgaat met variatie binnen het Nederlands	8
Bedrijfsleven	9
Taalbeleid en taalpraktijk bij de rekrutering van anderstalige kandidaten in Vlaanderen	9
Hoe het Vlaamse bedrijfsleven met meertaligheid omgaat	10
Gezondheidszorg	11
Hoe de Vlaamse eerstelijnsgezondheidszorg met meertaligheid omgaat.....	11
Meertaligheid in Vlaamse abortusklinieken.....	12
Overheid, administratie en justitie	13
Meertaligheid bij de Vlaamse politiediensten	13
De enige zonder handleiding: de tolk in de rechtszaal.....	14
Meertaligheid in de Belgische asielopvang.....	15
Hoe Vlaamse lokale administraties met meertaligheid omgaan	16
Integratie	17
Uitdagingen voor NT2-leerders in Vlaanderen: beleid, praktijk en onderzoek	17
De Vlaamse situatie vanuit internationaal perspectief	19
Conclusie	19

BRUSSELS CENTRE FOR
LANGUAGE STUDIES
RESEARCH GROUP

University of Antwerp
| GAP | Grammar and Pragmatics

INLEIDING

Taal en diversiteit in Vlaanderen: Uitdagingen in de zoektocht naar een rechtvaardig en werkbaar beleid

Stef Slembrouck & Anne-Sophie Ghyselen

In deze inleidende lezing gaan we in op wat taalbeleid is en bespreken we vervolgens het Vlaamse top-down taalbeleid. We schetsen de socio-historische context waarin de Vlaamse taalwetgeving tot stand kwam en gaan in op de maatschappelijke veranderingen die ertoe hebben geleid dat de implementatie van dat beleid in Vlaanderen vandaag allesbehalve evident is en dat de roep om een meertaliger beleid steeds luider klinkt. Daarbij reflecteren we over de principes die idealiter als leidraad dienen bij het herdenken van taalbeleid, o.a. efficiëntie, haalbaarheid, identiteit en contextgevoeligheid. Tot slot bespreken we ook de mate waarin technologische ontwikkelingen (o.a. op het vlak van AI) soelaas kunnen bieden bij taalbeleidsuitdagingen.

ONDERWIJS

Hoe het Vlaamse lager onderwijs met meertaligheid omgaat

Kris Van den Branden

In mijn bijdrage zal ik ingaan op de wijze waarop schoolteams in basisscholen in Vlaanderen omgaan met meertaligheid. Op basis van het beschikbare onderzoek rapporteer ik over de overtuigingen en onderwijspraktijken van leraren in het basisonderwijs, en de factoren die vele schoolteams tegenhoudt om meertaligheid op een positieve manier te valoriseren en legitimeren. Daarnaast rapporteer ik over een onderzoek waarin de percepties en acties van leerlingen met betrekking tot het gebruik van minderheidstalen op school werden onderzocht. Ook de rol van ouders wordt belicht. Ten slotte ga ik in op de vraag of het valoriseren van meertaligheid bij jonge kinderen (en hun ouders) een positieve impact heeft op de leerprestaties en het welbevinden van de leerlingen.

Hoe het Vlaamse secundair onderwijs met de thuistalen van haar leerlingen omgaat

Maxime Van Raemdonck, Fauve De Backer & Piet Van Avermaet

In deze bijdrage bespreken we meertaligheid als een vorm van talige diversiteit die voorkomt uit migratie. Vanuit een meervoudig perspectief willen we wijzen op enkele paradoxen binnen het beleids- en praktijkdiscours. We beginnen met een historische schets van de veranderende aandacht voor meertaligheid in de beleidsnota's van de voorbije Vlaamse ministers van Onderwijs (2005-2024). Hieruit blijkt dat taal in deze beleidsnota's een constante focus heeft, waarbij echter steeds sterker een *deficietperspectief* overheerst, en waarin er gaandeweg steeds negatiever wordt gekeken naar de rol van de thuistaal van leerlingen met een migratieachtergrond in onderwijs. De paradox die wij vaststellen, speelt zich af tussen het micro- (klas) en mesoniveau (scholen en begeleidende diensten) enerzijds, en het macroniveau (overheid) anderzijds. Waar 15 tot 20 jaar geleden micro, meso en macro nog grotendeels op één lijn zaten wat betreft de plaats van meertaligheid op school en in de klas, zien we nu dat de eerste groep (micro en meso) het verbod op thuistalen op school niet langer als de juiste weg vooruit beschouwt. Steeds vaker wordt, op eigen initiatief, aandacht besteed aan het benutten van de talige repertoires van leerlingen voor leren, terwijl op beleidsniveau vaak de tegengestelde beweging merkbaar is. Een groot deel van het huidige negatieve discours vanuit de Vlaamse overheid wordt, naast de heropleving van eentalig ideologisch denken, mede gevoed door de complexiteit van onderzoeksresultaten. Zowel in Vlaams als internationaal onderzoek kan worden vastgesteld dat de resultaten over de effectiviteit van het inzetten van de thuistaal van de leerlingen in de klas niet eenduidig te interpreteren zijn. Hoewel de indirecte effecten overtuigende resultaten laten zien, zijn de directe effecten van het benutten van meertaligheid in de klas vaak beperkt. Door een nauwe interpretatie van 'effecten' worden de onderzoeksresultaten over meertaligheid door beleidsmakers in Vlaanderen dan ook steeds vaker in twijfel getrokken of genegeerd. In recent onderzoek naar meertaligheid in Vlaamse secundaire scholen (Van Raemdonck, Tyler, Van Avermaet & Vantieghem, 2023) constateren we dat scholen enerzijds open staan en op een constructieve manier zoeken naar manieren om de talige diversiteit van hun leerlingen in te zetten voor leren, maar tegelijk in verwarring worden gebracht door het huidige negatieve en weinig constructieve beleidsdiscours.

In deze presentatie pleiten we voor een constructiever Vlaams beleidsdiscours dat de talige diversiteit als realiteit erkent en scholen ondersteunt en stimuleert. We willen scholen handvatten aanreiken om met dit thema aan de slag te gaan.

Talenonderwijs in het secundair onderwijs: een rijke traditie onder druk?

Esli Struys & Jill Surmont

Het Vlaamse onderwijs kent een sterke traditie van meertaligheid, waardoor leerlingen aan het einde van het secundair onderwijs naast het Nederlands doorgaans ook goed Frans en Engels beheersen, en soms zelfs ook Duits en Spaans. Dit sluit aan bij Europese doelstellingen, om jongeren voor te bereiden op een geglobaliseerde wereld waarin meertaligheid een sleutelcompetentie is.

In deze bijdrage beargumenteren we dat deze rijke traditie steeds meer onder druk staat door de focus van het Vlaamse onderwijsbeleid, die steeds meer en bijna uitsluitend gericht lijkt op het verwerven van het Nederlands. We stellen dat hierdoor het risico ontstaat dat de aandacht voor het verwerven van andere talen verslapt. We bespreken hoe inzetten op meertaligheid perfect hand in hand kan gaan met het versterken van het Nederlands.

Het risico op een dalende vaardigheid in andere talen dan het Nederlands blijkt onder meer uit de grote bezorgdheid die experts uiten over de achteruitgang van de kennis van de tweede landstaal, het Frans. Dit kan leiden tot een negatieve spiraal: studenten met een lager startniveau in de lerarenopleiding geven minder kwaliteitsvol taalonderwijs, wat resulteert in slechtere resultaten bij hun leerlingen. Het tekort aan leerkrachten Frans verergert de situatie en vormt een reële bedreiging voor de meertaligheid van Vlaamse jongeren.

Daarnaast is er meer aandacht nodig voor meertaligheid op jonge leeftijd. Een van de enige recente beslissingen van het onderwijsbeleid om de meertaligheid te stimuleren was het invoeren van de richting Moderne Talen in de derde graad van het secundair onderwijs. Dit is weliswaar een stap in de goede richting, maar komt te laat in de schoolloopbaan om echt veel effect te hebben. Vroegere en bredere aandacht voor meertaligheid is nodig om betere leerresultaten te garanderen.

Opvallend is dat de aandacht voor meertalig onderwijs in de vorm van *content and language integrated learning* (CLIL) zo goed als volledig is verdwenen. Nochtans toonde onderzoek al aan dat de talenkennis van de leerlingen in Vlaanderen significant steeg, zonder dat de kennis van het Nederlands eronder leed en zonder dat er indicaties waren dat de inhoudelijke doelstellingen niet behaald werden. Toch blijft er een zeer strikte regelgeving gehanteerd worden want er mag maar in een beperkt aantal talen worden gegeven en omvat slechts enkele lessen per week, zonder voortraject in het lager onderwijs. Op deze manier is een van de sleutels om de meertaligheid van de Vlaamse leerlingen te waarborgen gedegradeerd naar een niche binnen het secundair onderwijs. Een grondige herziening van deze regelgeving dringt zich dan ook op.

Meertaligheid in het Vlaamse hoger onderwijs: enkel voor de bühne of ook achter de schermen?

Alexander De Soete & Mit Leuridan

Tegen de achtergrond van een toenemende talige diversiteit in Vlaanderen biedt deze bijdrage een overzicht van de omgang met meertaligheid binnen het Vlaamse hoger onderwijs, met speciale aandacht voor uitdagingen en kansen in beleid en praktijk. We beschrijven het Vlaamse beleidskader wat betreft de onderwijstaal, dat voornamelijk uitgaat van een binaire keuze tussen Nederlands (de lokale omgangstaal) en Engels (als internationale lingua franca binnen de academische wereld). Daarnaast belichten we de manier waarop de verschillende hogeronderwijsinstellingen in Vlaanderen omgaan met deze beleidsrealiteit, en hoe ze een (meer)talenbeleid vormgeven en implementeren.

In de praktijk lopen taalbeleid en de onderwijsrealiteit vaak uiteen, wat aanleiding geeft tot debatten binnen en buiten de academische sector. Hoewel Vlaamse hogeronderwijsinstellingen meertaligheid hoog in het vaandel dragen, wordt de meertalige werkelijkheid – waarin naast de lokale omgangstaal een waaier aan thuistalen een belangrijke rol speelt – niet voldoende erkend in formele beleidskaders en amper aangewend in de onderwijspraktijk. Ook de implementatie van het Engelstalig onderwijs vormt het onderwerp van een polariserend debat waarin empirie en taalexpertise soms het onderspit moeten delven tegen ideologie.

Deze presentatie brengt de relevante (internationale) wetenschappelijk literatuur binnen in het debat, en formuleert zo suggesties voor onderzoek en praktijk. We stellen voor om Nederlandstalig en Engelstalig onderwijs niet als een binaire oppositie te conceptualiseren, maar eerder als potentieel meertalige onderwijsparadigma's. Verder pleiten we voor een uitbreiding van onderzoek naar versterking van taalcompetenties in alle doelgroepen, i.e. studenten, lesgevers en ondersteunend personeel binnen de onderwijscontext. Specifiek voor meertalige studenten én lesgevers bij wie een gebrek aan kennis van de onderwijstaal een drempel kan vormen, onderstrepen we het belang van (meer) onderzoek naar hun concrete ervaringen in de praktijk. Daarnaast wijzen we op de nood aan meer onderzoeksgebaseerde handvaten voor lesgevers die de meertalige repertoires van hun studenten willen benutten. Zo kunnen we het aanhoudende deficit-denken contextualiseren en weerleggen, en effectieve ondersteuningsmechanismen identificeren voor student en lesgever.

Tot slot roept deze presentatie op tot een bredere erkenning van de meertalige realiteit binnen het Vlaamse hoger onderwijs, opdat meertaligheid niet enkel wordt gezien als een beleidsuitdaging, maar ook als een verrijking voor het leerproces en de onderwijscontext. Daarvoor benadrukken we het belang van een alternatief voor uniforme taalbeleidsplannen die abstractie maken van de talige, didactische en disciplinaire diversiteit op het microniveau. We stellen een modulaire aanpak voor, die instellingen in staat zou stellen om functioneel te differentiëren op basis van de noden van lesgevers en studenten.

Hoe het Vlaamse onderwijs omgaat met variatie binnen het Nederlands

Steven Delarue & Anne-Sophie Ghyselen

In debatten over onderwijs zijn thema's als meertaligheid en inclusie, en hun (gepercipieerde) impact op onderwijskwaliteit, nooit ver weg. Daarbij valt op dat de aandacht doorgaans zo goed als uitsluitend gaat naar vormen van meertaligheid die voortkomen uit migratie, en hoe met die meertaligheid omgegaan moet worden om gelijke onderwijskansen te garanderen. Regionale variatie binnen het Nederlands of streektalen nauw verwant met het Nederlands komen veel minder aan bod (zie hierover ook Delarue en Zwart 2022). Op zich is dat niet onlogisch, gezien de groeiende etnische diversiteit in leerlingenpopulaties en de ongelijkheid die daarmee gepaard blijkt te gaan (zie o.a. PISA-resultaten; Boone en Van Houtte 2013; Celeste et al. 2019; Agirdag en De Leersnyder 2024). Tegelijkertijd is het belangrijk dialecten en streektalen niet uit het oog te verliezen en stil te staan bij de vraag in welke mate die betrokken zijn bij processen van onderwijsongelijkheid en welke plek ze idealiter krijgen in onderwijstaalbeleid en -praktijk. In deze bijdrage bespreken we eerst de manier waarop in onderwijsbeleidsteksten omgegaan wordt met taalvariatie binnen het Nederlands. Dat contrasteren we vervolgens met onderzoeksresultaten over (1) de taalpraktijk in het Vlaamse onderwijs, (2) de omgang met taalvariatie in schoolboeken Nederlands en (3) de link tussen streektaal, dialect en tussentaal enerzijds en onderwijsongelijkheid anderzijds. We eindigen met een aantal concrete aanbevelingen voor beleid en praktijk.

Referenties

- Agirdag, O., & De Leersnyder, J. 2024. "Against the odds: predictors of academic success and excellence in majority-minority schools." *School Effectiveness and School Improvement* 35 (3): 273–297.
- Boone, Simon, and Mieke Van Houtte. 2013. "Why are teacher recommendations at the transition from primary to secondary education socially biased? A mixed-methods research." *British Journal of Sociology of Education* 34 (1): 20-38.
- Celeste, Laura, Gülseli Baysu, Karen Phalet, Loes Meeussen, and Judit Kende. 2019. "Can School Diversity Policies Reduce Belonging and Achievement Gaps Between Minority and Majority Youth? Multiculturalism, Colorblindness, and Assimilationism Assessed." *Personality and Social Psychology Bulletin* 45 (11): 1603-1618.
- Delarue, Steven, and Willemyn Zwart. 2022. "Voorbij de klassieke standaardtaalnorm. Talenbewust lesgeven via de kracht van dialecten en streektalen op school." In *Talenbewust lesgeven in het basisonderwijs*, uitgegeven door J. Duarte, M. Günther, F. De Backer, C. Frijns and B. Gezelle Meerburg, 157-176. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

BEDRIJFSLEVEN

Taalbeleid en taalpraktijk bij de rekrutering van anderstalige kandidaten in Vlaanderen

Kaat De Gueldre, Melina De Dijn & Dorien Van De Mieroop

Sollicitatiegesprekken vormen een aanzienlijke talige horde voor anderstalige kandidaten (Roberts & Campbell, 2005), zoals ook door Vlaams onderzoek van Van De Mieroop en collega's (2021) werd bevestigd. Ze toonden onder andere aan dat laaggeschoolde kandidaten vaak mondeling in het Nederlands worden getest, zelfs voor vaardigheden die beter via praktijktests beoordeeld zouden kunnen worden. Dat Vlaamse bedrijven sollicitatiegesprekken doorgaans in het Nederlands voeren, sluit aan bij de Belgische taalwetgeving (Septemberdecreet van 1973). In de praktijk worden echter soms uitzonderingen gemaakt, zoals bij hooggeschoolde kandidaten die solliciteren bij bedrijven waar Engels de voertaal is. Hoewel dat een logische praktijk lijkt, roept het vragen op over het taalbeleid dat bedrijven hanteren tijdens sollicitatiegesprekken, wat tot dusver nog niet specifiek onderzocht is. Deze studie onderzoekt daarom de kloof tussen de Belgische wetgeving en de manier waarop Vlaamse bedrijven hun taalbeleid implementeren bij de rekrutering van anderstalige kandidaten.

Daartoe stelden we een veelzijdig corpus samen van interactionele data enerzijds (sollicitatiegesprekken en opnames van het onboardingproces van anderstalige werknemers) en interviewdata anderzijds (videogebaseerde interviews en diepte-interviews met managers) bij verschillende Vlaamse bedrijven die anderstalige profielen rekruteren. Dat corpus analyseerden we aan de hand van multimodale discoursanalyse.

Ons onderzoek toont aan dat de eenduidigheid van de huidige taalwetgeving in België in schril contrast staat met de complexe realiteit in Vlaamse werkomgevingen. Daarnaast zien we dat er veel variatie zit op hoe expliciet of formeel het beleid van bedrijven is op vlak van taalgebruik in rekrutering. Ook konden we vaststellen dat de diglossische Vlaamse taalsituatie een extra hindernis vormt voor sollicitatiegesprekken en de onboarding van anderstalige kandidaten. Op basis van dit onderzoek doen we ten slotte aanbevelingen voor het werkveld en hopen we bij te dragen aan een breder inzicht in het taalbeleid in rekrutering in België.

Referenties

- Decreet tot regeling van het gebruik van de talen voor de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en de werknemers, alsmede van de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen. *Belgisch Staatsblad*. 19 juli 1973.
- Roberts, C., & Campbell, S. (2005). Fitting stories into boxes: Rhetorical and textual constraints on candidates' performances in British job interviews. *Journal of Applied Linguistics* 2(1), 45–73.
- Van De Mieroop, D., De Dijn, M., Jacobs, C., & Schoofs, K. (2021). Is een doorgedreven 'taligheid' van sollicitatiegesprekken altijd wenselijk? Een discoursanalytische blik op sollicitatiegesprekken met mensen met een migratieachtergrond van de eerste generatie. *KANTL* 131 (2), 127-165.

Hoe het Vlaamse bedrijfsleven met meertaligheid omgaat

Fien De Malsche

Meertaligheid is verweven in de structuur van onze hedendaagse samenleving en dat is ook het geval op de werkvloer. Hoe gaan bedrijven en hun werknemers exact om met de toenemende talige diversiteit waarmee ze in contact komen? Welke uitdagingen en kansen biedt deze diversiteit? En hoe kunnen bedrijven en overheden hun beleid afstemmen op alle talige veranderingen?

Om deze vragen te beantwoorden, zal ik eerst bespreken wat we al weten over taalgebruik op de Vlaamse werkvloeren op basis van verschillende soorten literatuur. Ik start met een overzicht van de wetgeving rond taal op het werk in Vlaanderen, met name de Taalwet Bestuurszaken en het septemberdecreet van 1973 en hun implicaties voor de communicatie tussen werkgevers en werknemers. Daarna focus ik op wat bedrijven zelf kunnen doen om met meertaligheid om te gaan. De focus ligt daarbij op veelvoorkomende denkfouten die bedrijfsleiders maken in het bepalen van hun taalbeleid, alsook op goede taalbeleidspraktijken uit de internationale onderzoeksliteratuur. Vervolgens bekijken we de Vlaamse context en bied ik aan de hand van rapporten van de VDAB en academisch onderzoek een overzicht van wat we al concreet weten over (meertalig) taalgebruik in Vlaamse werkcontexten.

Op basis van al deze literatuur concludeer ik dat er nog heel wat vraagtekens zijn omtrent taalgebruik op werkvloeren in Vlaanderen. De bestaande studies zijn beperkt tot het micro-niveau van specifieke bedrijven en grootschaligere cijfers over vacatures en werkzoekenden. Hoewel deze studies waardevol zijn, bieden ze geen inzicht in welke soorten meertaligheid vandaag aanwezig zijn in Vlaamse bedrijven in brede zin, noch in hoe werknemers en werkgevers daarmee (kunnen) omgaan. De literatuur stelt ons dus niet in staat om op macro-niveau een beleid omtrent meertaligheid op werkvloeren in Vlaanderen uit te werken dat is aangepast aan de huidige realiteit, aangezien brede inzichten in die realiteit nog grotendeels afwezig zijn. Ik concludeer daarom dat er een sterke nood is aan meer onderzoek naar taal en taalgebruik in Vlaamse bedrijven om op die manier eerste stappen te kunnen zetten richting geïnformeerde beleidsvoering die de huidige taaldiversiteit adequaat adresseert.

GEZONDHEIDSZORG

Hoe de Vlaamse eerstelijnsgezondheidszorg met meertaligheid omgaat

Stéphanie De Maesschalk & Stef Slembrouck

De patiënt staat centraal in de gezondheidszorg en dit uit zich ook in de historiek van het taalbeleid en de praktische omgang met meertaligheid en anderstalige patiënten. We noteren in 1977 al een advies van de Nationale Raad op een vraag over de “verplichte beheersing van de streektaal”. Het antwoord steunt op artikel 27 van de Code van Geneeskundige Plichtenleer, m.b. de vrije keuze van de patiënt om een arts te kiezen, om bijgevolg de vrijheid van de artsen te bevestigen om hun privépraktijk te organiseren in de taal naar eigen keuze. Het advies is driedelig: (i) de arts wordt aanbevolen om de taal van de patiënt te spreken; (ii) van artsen wordt verwacht dat ze, wanneer nodig, de nodige communicatie-ondersteunende maatregelen nemen om adequate zorg te verstrekken (bijv. doorverwijzing, tolk inschakelen); (iii) bij “openbare” interventies (bijv. als lid van een MUG-team, bij wachtdiensten), geldt het territorialiteitsprincipe en het gebruik van de streektaal. We noteren recent vergelijkbare adviezen in antwoord op bijv. de vraag of de inschrijving van een arts kan geweigerd worden bij gebrek aan kennis van de streektaal: het leren van de streektaal wordt weliswaar aangemoedigd, maar gebrek aan kennis van de streektaal kan een inschrijving van de arts niet in de weg staan. Zo herbevestigt het zeer recente advies van 10 juni 2023, naast een herinnering aan de wettelijke verplichting van artsen tot deelname aan wachtdiensten, de richtlijn van tegemoetkoming aan de patiënt en het belang van patiëntveiligheid, zowel als het gaat om het gebruik van de streektaal als de tegemoetkoming aan de anderstalige patiënt die de taal van de regio niet spreekt.

In deze presentatie bieden we een overzicht van de vastgestelde praktijken op basis van onderzoek in de voorbije decennia bij huisartsen, in ziekenhuizen en in de context van openbare gezondheid en preventie. We doen dit op het vlak van top-down en bottom-up initiatieven bij de inzet van tolken (informeel en professioneel), het gebruik van lingua franca's en de individuele taalrepertoires van artsen en andere gezondheidswerkers. In welke mate beantwoordt de praktijk aan de beleidsimperatieven? We noteren hierbij tevens dat het onderzoek vaak vertrekt van een bredere omkadering van patiëntgerichtheid in doctor-patiënt communicatie, waarbij zowel de instrumentele adequaatheid (anamnese, diagnose en behandeling) en sociaal-relatieve kwaliteit van het contact met de patiënt centraal staan.

Meertaligheid in Vlaamse abortusklinieken

Ella van Hest

Sinds 1990 is vrijwillige zwangerschapsafbreking in België toegestaan tot het einde van het eerste trimester. In Vlaanderen wordt abortushulpverlening hoofdzakelijk aangeboden door zelfstandige abortuscentra en niet zozeer door centra voor gezinsplanning zoals in Wallonië het geval is, noch door ziekenhuizen. De abortuswetgeving bevat geen bepalingen over taal en communicatie tussen cliënt en hulpverlener. Aangezien abortuszorg officieel niet als gezondheidszorg erkend wordt, is het bovendien onduidelijk of de bepalingen omtrent heldere communicatie uit de wet betreffende de patiëntenrechten van toepassing zijn.

Wetenschappelijk onderzoek dat zich richt op meertaligheid in abortushulpverlening is tot op heden, zowel in Vlaanderen als daarbuiten, erg schaars. Deze bijdrage presenteert daarom de belangrijkste bevindingen uit een linguïstisch-ethnografische studie in een Vlaams abortuscentrum (van Hest, 2023). Hoewel dit onderzoek zich beperkte tot één abortuscentrum, onthult het tendensen binnen de Vlaamse abortushulpverlening die bevestigd worden tijdens recente ontmoetingen met hulpverleners uit andere centra.

Het onderzochte centrum kent een speciale status toe aan de talen Nederlands, Engels en Frans, maar houdt vaak nog onvoldoende rekening met de taalachtergrond van cliënten, ondanks bestaande inspanningen en initiatieven. Daarnaast zijn er spanningen merkbaar tussen enerzijds het ideaal van keuzevrijheid en het centraal stellen van de vrouw, en anderzijds de manier waarop meertaligheid de dienstverlening vormgeeft. Zo beïnvloedt taalvaardigheid de keuze tussen de twee beschikbare methodes voor zwangerschapsafbreking, namelijk een pilbehandeling (waarbij een miskraam wordt opgewekt) of een curettagebehandeling (waarbij een arts de baarmoeder leegmaakt). Vrouwen die het Nederlands, Frans of Engels niet of onvoldoende beheersen, wordt de pilbehandeling niet aangeboden, of ten minste sterk afgeraden, vanwege overwegingen met betrekking tot veiligheid en praktische haalbaarheid. Deze bijdrage werpt ook licht op de inzet van tolken (of het gebrek daaraan) en bespreekt complexe gespreksdynamieken tijdens meertalige abortusconsultaties, dat wil zeggen een gesprek tussen een abortuscliënt en een psychosociaal hulpverlener dat wettelijk verplicht en minstens zes dagen voor de abortusbehandeling plaatsvindt.

Doordat meertaligheid in de abortushulpverlening tot nu toe zo weinig aandacht heeft gekregen, zijn er nog talloze pistes voor verder onderzoek. Zo is er bijvoorbeeld nog onvoldoende gekeken naar hoe anderstalige cliënten hun (meertalige) abortushulpverlening ervaren. Daarnaast kan worden onderzocht hoe technologische evoluties, zoals vertaaltechnologie en telegeneeskunde, een invloed uitoefenen op meertalige abortusinteracties. Tot slot kan onderzoek in andere soorten zorginstellingen (bijvoorbeeld diensten verbonden aan ziekenhuizen) of in andere stedelijke contexten met een verschillende demografische samenstelling nieuwe inzichten bieden in deze thematiek.

Referenties

van Hest, E. (2023). *Her body, her voice? A linguistic ethnography on language diversity and participation at an abortion clinic*. Universiteit Gent.

OVERHEID, ADMINISTRATIE EN JUSTITIE

Meertaligheid bij de Vlaamse politiediensten

Helena Snoeck, Sara Delva, Sari Goukens, Bart Defrancq

Meertaligheid bij de politiediensten in België is in theorie vrij strikt geregeld op basis van de wet van 15 juni 1935, die in de loop van de geschiedenis enkele malen werd aangepast, onder anderen om hem in lijn te brengen met de vereisten van Richtlijn 2010/64 en Richtlijn 2012/29 van de Europese Unie. De wet bepaalt dat het strafonderzoek in de taal van de rechtspleging gebeurt, en dat betrokkenen die de taal van de rechtspleging niet spreken, een beroep kunnen doen op de diensten van een beëdigde tolk bij ondervragingen en op de diensten van beëdigde vertalingen van de essentiële stukken uit het dossier. Of zij die diensten nodig hebben wordt door de politieambtenaar bepaald. Die bepaalt ook voor welke taal een tolk gevorderd wordt. Dat kan elke taal zijn waarvan wordt vermoed dat de betrokkene die begrijpt en spreekt. De diensten worden betaald door de overheid. De wet gaat er dus van uit dat er een duidelijke grens bestaat dus personen die de taal van de rechtspleging spreken en personen die dat niet doen. Anderzijds legt de wet de politieambtenaar op het Nederlands te gebruiken.

Ons gezamenlijke onderzoek, dat al sinds 2017 loopt en gebaseerd is op archiefonderzoek en observatiedata, toont aan dat globaal genomen meertaligheid bij de politiediensten ook in de praktijk meestal via vertolking wordt opgevangen, maar dat de grenzen die de wet trekt, fluïde geïnterpreteerd worden. We hebben vastgesteld dat in 14% van de gevallen waar vertolking aangewezen was omdat de betrokkene anderstalig was, politieambtenaren teruggrepen naar een achterpoortje in de wet, namelijk via het gebruik van een eigen geschreven verklaring. Betrokkenen schrijven hun verklaring op in de taal van hun keuze. Die wordt dan achteraf vertaald. Als een tolk wordt opgeroepen is dat in 20% van de gevallen om tussen het Nederlands en een *lingua franca* te tolken. Hybride gesprekken komen geregeld voor in de verzamelde data, met name gesprekken waarbij politieambtenaren overschakelen naar de taal waarvoor de betrokkene vertolking krijgt (in alle gevallen de *lingua franca*) en gesprekken waarbij betrokkenen zelf overschakelen naar het Nederlands.

Anderstalige verdachten hebben ook recht op een gratis vertaling van essentiële stukken tijdens de procedure: alle dagvaardingen, vonnissen en beslissingen tot vrijheidsbeneming. Onze data tonen aan dat dit recht in de praktijk zo goed als nooit gebruikt wordt (slechts 3,65% van de anderstalige verdachten ontving een vertaling). Het gerecht biedt vertalingen niet spontaan aan en verdachten vragen er zelden om. Van de 102 bevroegde strafadvocaten was 26,5% niet op de hoogte van de mogelijkheid om een gratis vertaling aan te vragen.

De enige zonder handleiding: de tolk in de rechtszaal

Katalin Balogh en Heidi Salaets

Elk individu heeft het recht te begrijpen en begrepen te worden. Vanden Bosch (2017) stelt dat de basis voor de toegang tot justitie een begrijpelijke rechtstaal is. Iedereen moet aan de procesvoering kunnen deelnemen en informatie kunnen ontvangen die hij kan begrijpen. Voor anderstaligen ontstaat er mogelijks een dubbele taalbarrière, namelijk de rechtstaal en de procestaal.

Kwaliteitsvolle, betrouwbare en beschikbare gerechtstolken zijn dus van primordiaal belang om bij te dragen aan een eerlijk proces indien anderstalige beklaagden de procestaal niet of onvoldoende begrijpen (zie o.a. EVRM 5;2 en 6). Terwijl de *Court Interpreters Act* in de VS reeds in 1978 voorzag in de certificering van gerechtstolken en een database met gekwalificeerde tolken, was het in Europa wachten op een vergelijkbare vraag naar kwaliteit en instelling van nationale registers met gekwalificeerde gerechtstolken-en vertalers tot de 2010/64/EU richtlijn over *het recht op tolken en vertalers tijdens strafprocedures*. Dit zou een mijlpaal moeten blijken voor de lidstaten van Europa: niet alleen wordt verwezen naar een opleiding voor zowel gerechtstolken maar ook naar die van tolkgebruikers uit de juridische wereld. Bovendien wordt er in 2010 reeds gewag gemaakt van “communicatietechnologie zoals videoconferentie, telefoon of het internet (artikel 2;6). Ondanks de vooropgestelde termijn voor omzetting van de richtlijn in de nodige wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen tegen 27 oktober 2013, is de implementatie ervan in België veel trager op gang gekomen (met de wet van 10 april 2014, gewijzigd bij een wet van 19 april 2017).

Bovendien moeten opleidingen in juridische kennis (als kwaliteitsvoorwaarde) sinds augustus 2018 erkend worden door de FOD Justitie (hernieuwbaar om de 5 jaar) en worden gerechtelijke overheden sinds 29 december 2019 verplicht een beroep te doen op vertalers, tolken en vertalers-tolken die opgenomen zijn in het voornoemde register. Voor deze datum ontbrak het ons land aan transparante aanstellingsprocedures en kwaliteitsbewaking. We zullen bespreken hoe de toepassing van deze wet en het KB rond de deontologische code van de beëdigd vertaler, tolk en vertaler-tolk concreet verandering heeft gebracht.

Spanningen tussen praktijk en beleid vloeien vooral voort uit de verscheidenheid aan opleidingen. Bovendien wordt nauwelijks voldaan aan de oproep van de 2010/64/EU richtlijn (artikel 6) naar opleiding “van rechters, aanklagers en justitieel personeel betrokken bij strafprocedures, om bijzondere aandacht te besteden aan de bijzonder kenmerken van communicatie met bijstand van een tolk, teneinde voor efficiënte en doeltreffende communicatie te zorgen.” Evenmin wordt er geïnvesteerd in nieuwe technologie (afstandstolken in verschillende vormen).

Een kernaanbeveling in deze zijn interprofessionele opleidingen waarbij tolken en juridische actoren efficiënt met elkaar leren werken en hun verwachtingen kunnen uiten, ieder vanuit hun professionele eigenheid. Bovendien zouden *Law clinics* in de vorm van structurele initiatieven in de curricula van tolk- en rechtenstudenten een significante meerwaarde betekenen.

Meertaligheid in de Belgische asielopvang

July De Wilde & Katrijn Maryns

Heldere communicatie is cruciaal in de dienstverlening voor anderstaligen. Dit is heel voelbaar in de opvang van verzoekers om internationale bescherming, waar meertaligheid veeleer regel is dan uitzondering. Dienstverleners en verzoekers zijn vaak creatief in het zoeken naar meertalige oplossingen om elkaar beter te begrijpen, maar de vraag is of er voldoende rekening wordt gehouden met de specifieke communicatienoden van verzoekers. Zeker wanneer inhoudelijk complexe of gevoelige informatie moet worden overgebracht, is professionele taalondersteuning onmisbaar. Deze noodzakelijke ondersteuning is echter niet in gelijke en voldoende mate beschikbaar in alle talen. Voor sommige talen, ook wel ‘knelpunttalen’ genoemd, is er een onevenwicht tussen vraag en aanbod van opgeleide tolken (Balogh & Salaets, 2016; Albl-Mikasa & Eingrieber 2018, Maryns, Angermeyer & Van Herreweghe 2021). Het zijn net deze talen – waaronder Pasjtoe, Farsi, Dari, bepaalde varianten van het Arabisch, Somalisch en Tigrinya – waar er veel vraag naar is in het opvangnetwerk. Door een tekort aan opgeleide tolken in deze talen zijn dienstverleners soms genoodzaakt een beroep te doen op andere vormen van taalondersteuning – waaronder het gebruik van een contacttaal (bv. Engels of Frans), een meertalige applicatie (bv. fedasilinfo.be) of vertaalsoftware (bv. GoogleTranslate of DeepL). Deze vormen van taalondersteuning zijn echter niet altijd voldoende afgestemd op de complexiteit en soms heel specifieke communicatieve doeleinden van gesprekken met verzoekers.

In onze bijdrage zullen we dieper ingaan op de manier waarop met meertaligheid wordt omgegaan in het Belgische opvangnetwerk. Door de enorme diversiteit aan talen, taalstrategieën en beleidskeuzes, biedt deze context een bijzonder interessante blik op meertaligheid in situaties waar heel snel, flexibel (en soms ad hoc) moet worden gehandeld. Onze bijdrage rapporteert over verschillende participatieve onderzoeksprojecten die we hebben uitgevoerd op vraag van, en in nauwe samenwerking met Fedasil. Deze projecten bieden meer inzicht in recente initiatieven die inzetten op een betere taalondersteuning voor verzoekers, met name het gebruik van de meertalige mobiele website fedasilinfo.be en de inzet van videotolken voor knelpunttalen in het opvangnetwerk. Aan de hand van (a) diepte-interviews met Fedasil medewerkers, tolken en verantwoordelijken van de Sociaal Vertaal- en Tolkdiensten en (b) observaties van videogetolkte gesprekken, zullen we bestaande noden en uitdagingen wat betreft meertalige ondersteuning in kaart brengen en een aantal aanbevelingen formuleren op niveau van beleid en organisatie.

Referenties

Albl-Mikasa, A.-M. M. & Eingrieber, E. M. (2018). Training video interpreters for refugee languages in the German-speaking DACH countries: the SAVD initiative. *FITISPos International Journal*, 5(1), 33–44.

Balogh, K., Salaets, K., & Van Schoor, D. (red.). (2016). *TraiLLD: Training in languages of lesser diffusion. Training of legal interpreters in LLDs*. Lannoo Campus.

Maryns, K., Angermeyer, P. S., & Herreweghe, M. V. (2021). Introduction: Flexible multilingual strategies in asylum and migration encounters. *The Translator*, 27(1), 1-11.

Hoe Vlaamse lokale administraties met meertaligheid omgaan

Mieke Vandenbroucke, Sara Goukens, Helena Snoeck & Sara Bergen

Communicatie tussen overheidsdiensten en burgers valt in een land als België expliciet onder de taalwetgeving. Concreet bepaalt de Taalwet Bestuurszaken dat de communicatie door openbare overheden en besturen zoals lokale gemeentelijke administraties in één van de officiële landstalen moet verlopen. Welke landstaal dat is, hangt af van het taalgebied waarin deze communicatie zich afspeelt. Deze wet gaat zowel over het interne taalgebruik (i.e. tussen ambtenaren onderling) als over het externe taalgebruik (i.e. tussen diensten en burgers) en voorziet ook enkele uitzonderingen waaronder toeristische mededelingen of documenten die vallen onder internationale of Europese regelgeving.

Gezien het superdiverse en sterk meertalige karakter van de Belgische bevolking, waarin niet noodzakelijk elk individu de lokaal opgelegde landstaal of -talen (voldoende) beheerst, opteren lokale administraties vaak voor linguïstische bemiddeling bij gesproken contactmomenten tussen gemeentelijke diensten en een burger wanneer er een taalbarrière is. Uit eerder onderzoek en een recent afgenomen survey hierover bij lokale overheden doorheen Vlaanderen blijkt alvast dat dit zowel vertaalinterventies door professionele tolken of niet-professionele tolken kan inhouden, alsook het gebruik van een lingua franca of vertaalsoftware.

In deze bijdrage gaan wij dieper in op de complexiteit die de uitvoering en opvolging van de Taalwet Bestuurszaken in de alledaagse praktijk met zich meebrengt voor ambtenaren in lokale gemeentelijke administraties in Vlaanderen. Concreet hanteren we de casus van administratieve onderzoeken naar het mogelijke misbruik van het recht op gezinshereniging (d.m.v. schijnrelaties) als leidraad doorheen deze complexe materie. Tijdens deze onderzoeken komen burgers herhaaldelijk in contact met ambtenaren, zowel aan het loket, telefonisch, via schriftelijke communicatie, en/of tijdens interviews met ambtenaren. Onze bespreking van deze casus duidt niet alleen op de mogelijke invloed van lokaal verankerde en historisch gevormde taalideologische gevoeligheden, maar werpt ook een kritische blik op de gedecentraliseerde praktijken bij het bepalen van de gesprekstaal en op het spanningsveld dat kan ontstaan tussen gesproken interacties met linguïstische bemiddeling en de schriftelijke rapportering daarvan in de officiële taal in Vlaanderen, het Nederlands. Onze bijdrage sluit af met concrete aanbevelingen voor de praktijk en cruciale vragen voor verder onderzoek.

INTEGRATIE

Uitdagingen voor NT2-leerders in Vlaanderen: beleid, praktijk en onderzoek

Chloé Lybaert & Shauny Seynhaeve

De afgelopen decennia hebben globalisering en migratie geleid tot een aanzienlijke toename van anderstalige nieuwkomers in Vlaanderen. Wie in Vlaanderen aankomt en het Nederlands niet beheerst, wordt sterk aangemoedigd, en vaak ook verplicht, om de taal te leren. In lijn met de toename in anderstalige nieuwkomers, zien we dan ook een sterke stijging van het aantal inschrijvingen in het onderwijs Nederlands als tweede taal (NT2) in de afgelopen tien jaar.¹

Binnen het Vlaamse integratiebeleid werd de nadruk op Nederlands leren de afgelopen decennia sterk opgevoerd. Waar voorheen een inspanningsverbintenis voldoende was – waarbij van nieuwkomers werd verwacht dat ze hun best deden om de taal te leren – is dit na 2016 veranderd in een resultaatsverbintenis. Dat betekent dat nieuwkomers nu moeten slagen voor een taalexamen aan het einde van hun integratietraject. Bovendien is in het meest recente Vlaamse regeerakkoord (2024-2029) het verwachte taalniveau opgetrokken van ERK-niveau A1 naar B1.

Ondanks deze beleidsmaatregelen blijven anderstaligen in Vlaanderen voor aanzienlijke uitdagingen staan bij het leren van Nederlands. In deze presentatie bespreken we een aantal van die uitdagingen.

- (1) Voor veel migranten vormt het leren van het Nederlands en slagen voor (gestandaardiseerde) testen een struikelblok, en daarbij blijken scholing en alfabetisering cruciale factoren te zijn. Empirisch onderzoek toont aan dat leerders met uiteenlopende geletterdheids- en onderwijsachtergronden hun taalleerproces vanuit zeer verschillende uitgangspunten starten, en dat die trajecten een ander verloop kennen (Deygers e.a. 2022).
- (2) Ten tweede speelt de complexe sociolinguïstische context van Vlaanderen een belangrijke rol. Het formele NT2-onderwijs richt zich voornamelijk op het Standaardnederlands, een variëteit die in het dagelijkse leven weinig wordt gesproken. Dit leidt tot vragen bij zowel leerkrachten als cursisten over welke taalvarianten centraal moeten staan in het NT2-onderwijs, gezien de prominente aanwezigheid van substandaardtalige variatie in Vlaanderen (Lybaert, Seynhaeve & Verhelst, aanvaard).
- (3) Tot anderstalige nieuwkomers in Vlaanderen behoren tot slot ook heel wat leerplichtige minderjarigen. Zij doorlopen meestal de Onthaalklas voor Anderstalige Nieuwkomers (OKAN), waar de focus ligt op de verwerving van zowel alledaags als schoolgerelateerd Nederlands. Hoewel OKAN als doel heeft leerlingen voor te bereiden op regulier onderwijs, suggereren onderzoeken dat de talige kloof tussen anderstalige en Nederlandstalige leerlingen na OKAN onvoldoende wordt overbrugd. Dit resulteert in lagere onderwijskansen voor (ex-)OKAN-leerlingen (Emery et al., 2022; Seynhaeve et al., 2024).

¹ <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/onderwijs-en-vorming/schoolbevolking-volwassenenonderwijs>, geraadpleegd op 14/10/2024.

Referenties

Vlaams regeerakkoord 2024-2019 = Vlaamse regering (2024). *Vlaams Regeerakkoord 2024-2029. Samen werken aan een warm en welvarend Vlaanderen*. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/vlaams-regeerakkoord-2024-2029-samen-werken-aan-een-warm-en-welvarend-vlaanderen>

Deygers, B., Vanbuel, M., & Knoch, U. (2022). Can L2 course duration compensate for the impact of demographic and educational background variables on second language writing development? *SYSTEM*, 109. <https://doi.org/10.1016/j.system.2022.102864>

Emery, L. (2022). *New to the game: A system analyses of the orientation process of newly arrived migrant students in Flemish secondary education*. Vrije Universiteit Brussel - Universiteit Gent.

Lybaert, C., Seynhaeve, S. & P. Verhelst (aanvaard voor publicatie). Teachers' attitudes towards sociolinguistic variation in Dutch L2 education in Flanders: a Q-study. *Trends in Language Acquisition Research*.

Seynhaeve, S., Vanbuel, M., Kavadias, D. & Deygers, B. (2024). Equitable Education for Migrant Students? Investigating the Educational Success of Newly Arrived Migrants in Flanders. *Frontiers in Education*, 9. <https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1431289>.

DE VLAAMSE SITUATIE VANUIT INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

Op donderdagmiddag blikken **Elma Blom, Joke Dewilde, Matthias Hüning** en **Truus De Wilde** terug op de lezingen van de verschillende Vlaamse onderzoekers. **Ze werpen een blik op de parallellen en verschillen met de situatie in respectievelijk Nederland, Noorwegen en Duitsland.**

CONCLUSIE

Bij wijze van afsluiter reflecteert **Jürgen Jaspers** op basis van alle bijdragen op de hoofdvragen van het symposium: **moet de regelgeving meer ruimte creëren voor het gebruik van ‘nieuwe’ talen in onderwijs, administratie, enz. of moet het Nederlands veeleer beschermd worden tegen de vele ‘vreemde’ talen?**